

УДК: 316.733

Тетяна МАТУСЕВИЧ**ПРОТИСТОЯННЯ Й ДОСІ ТРИВАЄ...****Реферативно – аналітичний огляд звіту
Комісії з гендеру, нерівності
та влади Лондонської школи економіки та
політичних наук (LSE)**

Дана стаття присвячена огляду та аналізу основних положень та рекомендацій, що містяться у звіті «Протистоючи гендерній нерівності» («Confronting gender inequality»), підготовленому Комісією з гендеру, нерівності та влади Лондонської школи економіки та політичних наук (London School of Economics and Political Science). Досліджуючи зазначений звіт, авторка продовжує дискусію, розпочату нею у випуску часопису «Філософія освіти» №1 за 2014 рік щодо гетерогенності та неоднозначності основних напрямів концептуалізації та праксеологічного втілення гендерного мейнстрімінгу, активізації амбівалентних характеристик даних процесів. У даному контексті в статті виокремлено та проаналізовано головні тенденції, що є водночас визначальними для гендерного руху (зокрема, і в освіті) Великобританії та відрізняють його від вітчизняного мейнстрімінгу. Цими тенденціями є радикалізм та активізм, праксеологічна спрямованість, відсутність ЛГБТ-проблематики та домінування феміністичного дискурсу у дискусіях та рекомендаціях.

Ключові слова: гендер, гендерна нерівність, гендерний мейнстрімінг, фемінізм, Лондонська школа економіки та політичних наук.

Такий атрибут нашого сьогодення як гендерна нерівність, незважаючи на сорокарічний досвід її подолання, все ще не втрачає своєї актуальності в якості об'єкту дослідження та політичного регулювання. Багаторічний досвід боротьби з гендерним диспаритетом, повільність та неоднозначність структурних змін, викликають нові хвилі уваги до даної проблеми в академічних та політичних колах, насамперед, західних країн.

Одним з впливових світових центрів гендерного мейнстрімінгу є Лондонська школа економіки та політичних наук (London School of Economics and Political Science), яка є частиною Лондонського університету (University of London). «Протистоючи гендерній нерівності» («Confronting gender inequality») таку назву має звіт, підготовлений Комісією з гендеру, нерівності та влади Лондонської школи економіки та

політичних наук (LSE), в публічних дебатах з нагоди презентації якого брала участь автор даної статті.

Метою створення Комісії з гендеру, нерівності та влади було залучення науково-дослідних кадрів Лондонської школи економіки та політичних наук та зовнішніх експертів задля забезпечення теоретичного та емпіричного підґрунтя інформування громадськості та підтримання політичних дебатів у Великобританії, спрямованих на розуміння і пошуки шляхів вирішення проблем нерівності та нерівноправності жінок і чоловіків, які мають складний і багатовимірний характер. Співголовами комісії, що працювала протягом року, виступили професор Діана Перронс (Diane Perrons) – директор Інституту гендерних досліджень, професор економічної географії та гендерних досліджень та професор Нікола Лейсі (Nicola Lacey) – професор Школи права, гендеру та соціальної політики Департаменту права та соціальної політики, професор Інституту гендерних досліджень.

Діяльність комісії була головним чином сфокусована на вивченні існуючої і постійно відтворюваної нерівності між чоловіками і жінками у Великобританії у таких галузях суспільного життя як: засоби масової інформації, економічна сфера, політичне життя, і законодавча сфера. На додаток до цих основних напрямків були досліджені чотири наскрізні теми: насильство, баланс робота/життя, права і влада. Як взаємопов'язані нерівності в цих сферах суспільного життя? Як політика жорсткої економії впливає на гендерну нерівність? Які заходи необхідно здійснити для того, щоб поліпшити становище жінок і дівчат у Великобританії? Це основні питання, відповіді на які намагались віднайти автори звіту.

Головним висновком комісії є невтішне констатування факту процвітання нерівності між чоловіками і жінками та поширення гендерної дискримінації на всіх рівнях суспільства, а також заклик до радикальних змін, які необхідні для того, щоб сприяти зробити прогресу у скороченні існуючого розриву. І хоча деякі з рекомендацій, наприклад, квоти, є контраверсійними, автори звіту переконані, що без запровадження радикальних змін, гендерна нерівність буде існувати протягом наступної половини сторіччя.

На перший погляд, даний звіт – чергове наукове підтвердження маргінального становища жінок, обговорення проблем інтерсекційності та проблем балансу роботи та життя; засвідчення існуючого диспаритету, яких вистачає як на глобальному, так і локальному рівні. Але більш детальний його аналіз засвідчує наявність продуктивного підґрунтя для майбутніх наукових розвідок. З нашої точки зору, найбільш цікавими для подальшого дослідження є ті тенденції, що репрезентує даний звіт.

Перш за все зауважимо, що при вивченні звіту та під час участі у дискусії з приводу його презентації, нас найбільше цікавили тенденції, які

містять у собі наступні атрибутивні складові: детермінантну та диференційну. Детермінантною є та складова, яка визначає основні вектори розвитку гендерного руху у Великобританії, а диференційна – та, яка відрізняє гендерний рух Великобританії від гендерного руху в Україні.

Нами було виділено три головні тенденції, що є водночас визначальними для гендерного руху Великобританії та відрізняють його від вітчизняного мейнстрімінгу. Цими провідними тенденціями є радикалізм, відсутність ЛГБТ – проблематики у дискусіях та феміністична спрямованість. Розглянемо кожну з них докладніше.

Отже, радикалізм – одна з провідних тенденцій гендерного мейнстрімінгу у Великобританії і головна відмінність його від українського «колеги». Мова тут йде про радикалізм в його первинному значенні, як обстоювання необхідності *докорінних* суспільних та політичних змін. На противагу нашій поміркованості, обережності, побоюванню зруйнувати, або навіть трансформувати усталені традиційні «нерівності», британські гендерні активісти обрали для себе рішучу наступальну позицію, що неодмінно веде до позитивних зрушень. Визначивши для себе головною стратегічною лінією не декларування намірів, а рішучі дії (шляхом адвокації, публічних дебатів, протестів та ін.), британські борці з гендерною нерівністю не збираються зупинитися не досягнутому, хоча це досягнуте, особливо у порівнянні з вітчизняними успіхами, вражає.

Наприклад, показовою є зміна кількості жінок – членів Парламенту за останні сорок п'ять років (тобто за роки гендерного мейнстрімінгу) (Confronting Gender Inequality, p. 27). Дані представлені в таблиці нижче.

Рік проведення виборів	Загальна кількість жінок-членів Парламенту	% до загальної кількості членів Парламенту
1970	26	4,1
1974	23	3,6
1974	27	4,3
1979	19	3,0
1983	23	3,5
1987	41	6,3
1992	60	9,2
1997	120	18,2
2001	118	17,9
2005	128	19,8
2010	143	22,8
2015	191	29,4

В той час, як вітчизняні гендеристи радіють 11 – відсотковому представництву жінок в парламенті 2015 року та прийняттю декількох декларативних законів, спрямованих на подолання гендерної нерівності, британські активісти стверджують, що «один з трьох – це замало» (*one in three is too little*), що таке недостатнє представлення жінок, та надлишкове представлення чоловіків у політичній сфері, змушує жінок почувати себе людьми другого сорту, які є більш придатними до приватного світу родини та домогосподарства, ніж до публічної сфери політичного життя (*Confronting Gender Inequality*, р. 27). В той же час, жінки та чоловіки мають різний життєвий досвід, зумовлений як біологічними так і соціально-економічними факторами (практика материнства, догляд за дітьми та особами похилого віку, різниця в оплаті праці, неоплачувана праця жінок і т.д.), і переважання представників однієї статі в органах влади, неодмінно веде до нехтування проблем іншої (*Confronting Gender Inequality*, р. 28). Для зміни існуючого становища, Комісія закликає до докорінних перетворень, які необхідно здійснити у всіх сферах суспільного життя та рекомендує:

- запровадити обов'язкові гендерні квоти для керівних посад у всіх організаціях державного та приватного сектору;
- запровадити обов'язкові гендерні квоти для депутатів від кожної політичної партії задля забезпечення справедливого представництва у процесі прийняття рішень;
- створити Національну службу догляду для вирішення проблеми «дефіциту турботи» і забезпечення кращих умов для працівників охорони здоров'я;
- створити контролюючий орган в галузі медіа з гендерних питань для моніторингу та звітності щодо проблем сексизму і нерівного представництва статі в засобах масової інформації.

Більш конкретні рекомендації включають у себе наступне. У сфері економіки (*Confronting Gender Inequality*, р. 20-21):

- необхідно запровадити гендерно-сензитивні макроекономічні політики;
- необхідно запровадити гендерний мейнстрімінг у всіх державних стратегіях, бюджетування з урахуванням гендерної проблематики, гендерний аудит та аналіз впливу;
- обов'язкові гендерні квоти для керівних посад у всіх організаціях державного та приватного сектору з опорою на законодавство;
- навчання та тренування, спрямоване на підвищення обізнаності з гендерної проблематики для уряду;
- нова система оцінки праці, спрямована на подолання гендерного розриву в оплаті праці;

- створення Національної служби допомоги;
- гендерно – дружні робочі моделі, що передбачають наявність опції неповного робочого дня з пропорційною оплатою для всіх робочих місць;

У сфері політики (Confronting Gender Inequality, p. 32-33):

- запровадження квоти – максимум 70% представників будь-якої статі в перших загальних виборах і до максимального 60% тієї чи іншої статі в наступних, введення мінімальних квот для жінок для всіх внутрішніх позицій у політичних партіях;
- встановлення гендерного паритету в уряді – половина міністрів повинні бути жінками;
- досягнення балансу «робота-життя» в політичній роботі шляхом запровадження відпустки по догляду за дитиною відповідно до передової практики в державному секторі, а також перегляд робочих годин і механізмів голосування;
- досягнення гендерного балансу представників політичних партій;
- гендерний аудит – уряду необхідно провести серйозний гендерний аудит всіх пропонованих стратегій;
- квоти для жінок, обраних для балотування в парламент – законодавче встановлення гендерних квот для депутатів від кожної політичної партії;

У сфері законотворчості та законодавчої діяльності (Confronting Gender Inequality, p. 42-43):

- більш ефективно використовувати законодавство про рівноправність для того, щоб поліпшити представленість жінок у політичній сфері;
- прозорість та перегляд критеріїв добору при працевлаштуванні;
- гендерний аудит усього законодавства;
- гендерний аналіз повинен бути включений в навчальні програми юридичних навчальних закладів та пов'язаних з правом спеціальностей академічної і професійної освіти;
- повністю імплементувати Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, ратифікувати Стамбульську конвенцію.

У сфері засобів масової інформації та культури (Confronting Gender Inequality, p. 56-57):

- створити постійний комітет для контролю репрезентації статей у засобах масової інформації;
- розвивати критичні навички аналізу контенту ЗМІ в школах;
- навчання з гендерних питань повинно бути частиною професійної кваліфікації журналістів.

Як бачимо рішучість, активізм та праксеологічна спрямованість є головними ознаками представлених вище рекомендацій комісії. Але ра-

дикальними настроями були пронизані також і публічні дебати (як на вербальному, так і невербальному рівні). «Ми вимагаємо», «ми не будемо більше чекати», «слід негайно припинити це свавілля» – такі фрази стали часто вживаними мовними зворотами даної дискусії. Найбільш яскравим спікером була Шамі Чакрабарті (Shami Chakrabarti), яка є директором Liberty (адвокаційна організація з захисту громадянських свобод) та однією з найвпливовіших правозахисниць Великобританії. У своїй промові та відповідях на запитання вона неодноразово зазначала, що британські жінки не мають наміру чекати ще півстоліття для того, щоб суспільне життя стало більш справедливим. Головний меседж її промови майже дослівно звучав так: «Ми маємо одне життя і не маємо часу чекати на позитивні перетворення, які можуть відбутися через 40-50 років. І тому ми повинні діяти. Я не хочу бути тією, що чекає. Я є тією, що діє!»

Другою помітною тенденцією розвитку гендерного руху Великобританії, що була представлена у звіті «Протистоючи гендерній нерівності», слід визнати відсутність проблематики ЛГБТ-спільнот у дискусіях. Ця тенденція є найбільш показовою у порівнянні з українськими реаліями гендерного руху. Адже асоціювання гендерного мейнстрімінгу лише з його радикально-плюралістичним напрямком концептуалізації, пропагандою ЛГБТ – рухів є одним з міфів сучасного українського суспільства (Матусевич, 2014). І розвиток на цьому підґрунті «антигендерного» руху, заснованому на протиріччях між традиційними статево-рольовими уявленнями українського суспільства та уявленнями статі та гендеру як континууму, що притаманне радикально-плюралістичному напрямку концептуалізації гендерного мейнстрімінгу, є суттєвою перепорою на шляху подолання гендерного диспаритету та впровадження гендерних політик рівності у діяльність суспільних інститутів (зокрема, в освіту).

Третьою тенденцією, що безпосередньо пов'язана з попередньою, є тяжіння до фемінізму, ототожнення гендерного руху з захистом прав та наданням можливостей виключно жінкам. Це в свою чергу надзвичайно звучує коло проблем, що розглядаються в рамках гендерного дискурсу. Адже, з початку 1970-х, гендерні дослідження знаходились під впливом різних теорій і концепцій, що іноді суперечать одна одній: емпіризм, марксизм, психоаналіз, постструктуралізм, критичні дослідження чоловіків і мужності, критичні расові теорії, постколоніальні теорії, квір-дослідження, ЛГБТ-дослідження, критичні дослідження сексуальності, концепції тілесності, великий спектр феміністичних теорій. Предметна область гендерних досліджень значно збільшилася, окрім глобальних, з'явилися регіональні та національні наукові традиції. А, отже, «парасолька» гендеру вміщує великий спектр різноманітних теорій та кон-

цепцій, об'єктів дослідження. Але автори звіту, напевне, надихаючись діяльністю суффражисток, зосередились виключно на феміністичній проблематиці, на перешкодах та умовах покращення життя жінок Великобританії, не опікуючись при цьому долями усунутих від влади чоловіків та представниками ЛГБТ-спільноти. Але, будемо сподіватися, що таке ж ґрунтовне, праксеологічно спрямоване дослідження емансипуючого потенціалу гендерного мейнстрімінгу для чоловіків ще попереду.

Підсумовуючи все вищенаведене, слід зазначити, що участь у заходах такого рівня – цінний досвід, який є особливо продуктивним задля його екстраполяції на українські реалії. Адже, незважаючи на потужний науковий потенціал, непересічні інтелектуальні ресурси та наявність суспільного запиту на демократичні перетворення, такі заходи як публічні дебати в Україні, на жаль, проводяться вкрай рідко. Але, шлях подолає той, хто йде... Тож будемо сподіватися, що дана стаття стане ще одним кроком на шляху демократичних трансформацій і успіхи британських борців з гендерною нерівністю надихнуть вітчизняних дослідників та політичних функціонерів на нові звитяги.

Література:

1. *Confronting Gender Inequality: findings from the LSE Commission on Gender, Inequality and Power.* The London School of Economics and Political Science. London. 2015, – 63 p.
2. Тетяна Матусевич. «Нерівна рівність» сучасної гендерно орієнтованої освіти: основні напрями концептуалізації та праксеологічного втілення. / *Філософія освіти.* №1, 2014 – С.218-231

Татьяна Матусевич. Противостояние сих пор продолжается... Реферативно-аналитический обзор отчета Комиссии по гендеру, неравенству и власти Лондонской школы экономики и политических наук (LSE)

Данная статья посвящена обзору и анализу основных положений и рекомендаций, содержащихся в отчете «Противодействию гендерному неравенству» («Confronting gender inequality»), подготовленном Комиссией по гендеру, неравенству и власти Лондонской школы экономики и политических наук (LSE). Исследуя указанный отчет, автор продолжает дискуссию, начатую ею в выпуске журнала «Философия образования» №1 за 2014 год относительно гетерогенности и неоднозначности основных направлений концептуализации и праксеологического воплощения гендерного мейнстриминга, активизации амбивалентных характеристик рассматриваемых процессов. В данном контексте в статье выделены и проанализированы основные тенденции, которые являются одновременно определяющими для гендерного движения Великобритании и отличают его от нашего отечественного мейнстриминга. Этими тенденциями являются: радикализм и активизм, праксеологическая направленность, отсутствие ЛГБТ-

проблематики и доминирование феминистского дискурса в дискуссиях и рекомендациях.

Ключевые слова: *гендер, гендерное неравенство, гендерный мейнстриминг, феминизм, Лондонская школа экономики и политических наук.*

Tetiana Matusевич. The confrontation still continues... Summary and Analytic Review of the report of the Commission on Gender, Inequality and Power at the London School of Economics and Political Science (LSE)

This article provides an overview and analysis of the main provisions and recommendations contained in the report “Confronting gender inequality» prepared by the Commission on Gender, Inequality and Power at the London School of Economics and Political Science (LSE). Exploring the specified report, author continues the discussion started in the journal “Philosophy of Education» №1 for 2014 on heterogeneity and ambiguity of the main directions of praxeological conceptualization and implementation of gender mainstreaming, activation of ambivalent characteristics of these processes. In this context the article highlights and analyzes the major trends that are both crucial for gender movement at United Kingdom and distinguish it from national Ukrainian gender mainstreaming. These trends are as follows: radicalism, praxeological orientation, lack of LGBT issues in the discussions, and the dominance of feminist discourse. It is concluded that decisiveness, activism and praxeological orientation are the main features of the recommendations presented by the Commission on Gender, Inequality and Power. This experience is particularly productive in terms of its extrapolation to the Ukrainian realities.

Keywords: *gender, gender inequality, gender mainstreaming, feminism, London School of Economics and Political Science.*

Тетяна Матусевич – кандидат філософських наук, викладач Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

E-mail: sokmatus@gmail.com

Tetiana Matusевич – PhD in Philosophy of Education, lecturer at National Pedagogical Dragomanov University.

E-mail: sokmatus@gmail.com